

סיכום שיעור 04 - בראשית כ"ח-כ"ט: חלום יעקב, פגישת רחל, נישואי יעקב

סיכום שיעור

- **חזרה על חלום יעקב (בראשית כ"ח):** השיעור פתח בעבודה על שיעורי בית מהשיעור הקודם - ניתוח חלום יעקב בבית אל. החלום בא להפיג חששות שהמסע לחרן מעורר אצל יעקב.
- **חששות יעקב:** שני חששות עיקריים: (1) שלא יהיה לו מה לאכול ומה ללבוש בדרך (ככתוב: "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש"); (2) שלא יחזור בשלום לביתו - אולי בגלל הפחד מעשו שרוצה להרוג אותו (ככתוב: "ושמרני בדרך הזה אשר אנוכי הולך").
- **החלום מפיג את החששות:** אלוהים מבטיח ליעקב שמירה אישית, שיחזיר אותו בשלום, ושלא יעזוב אותו (פסוק ט"ו: "והנה אנוכי עמך ושמרתיו בכל אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך").
- **מילה מנחה - "המקום":** המילה "מקום" חוזרת שלוש פעמים בפסוק כ"ח:י"א ("ויפגע במקום", "מאבני המקום", "וישכב במקום ההוא"). ה' הידיעה מרמזת שזה מקום ספציפי ומוכר.
- **פירוש רש"י על "המקום":** רש"י טוען שהמקום הוא הר המוריה, על בסיס השוואה לשונית לבראשית כ"ב:ד' ("וירא את המקום מרחוק" - פרק עקדת יצחק). לפי רש"י, כל פעם שכתוב "המקום" בתנ"ך - הכוונה להר המוריה. המורה ציינה שזה סותר את הכתוב בפרק, כי יעקב קורא למקום "בית אל" ולא הר המוריה.
- **הרעיון מאחורי פירוש רש"י:** בהר המוריה ייבנה בעתיד בית המקדש ("בית האלוהים" ו"שער השמיים"), ויעקב מבטיח בנדרו לתת מעשר - מה שמתקשר לבית המקדש.
- **תמיהה בנדר יעקב (סעיף ג'):** יעקב מתנה תנאים עם אלוהים למרות שאלוהים כבר הבטיח לו שמירה בחלום. הפתרון: לפי זכריה י"ד:ב' ("חלומות שווא ידברו") - חלומות אינם תמיד אמיתיים, ולכן יעקב רצה הבטחה מוחשית מאלוהים.
- **בראשית כ"ט - פגישת יעקב ורחל:** יעקב מגיע לארץ בני קדם, רואה באר עם אבן גדולה ושלושה עדרי צאן. הרועים מחכים שכולם יתאספו כדי לגלול יחד את האבן הכבדה.
- **הדיאלוג עם הרועים:** יעקב פונה אליהם בחיבה ("אחי") אך הם עונים בקצרה ובפורמליות - רתיעה מהזר שמגיע ושואל שאלות. כשהם מזכירים את רחל בת לבו, יעקב מבקש מהרועים להשקות ולעזוב.
- **אהבה ממבט ראשון:** ריבוי פעולות (ויגש, ויגל, וישק את הצאן, וישק לרחל, וישא קולו ויברך) מעיד על התרגשות יתרה. יעקב מצליח להיזיז את האבן לבד - דבר שדרש כוח של כמה רועים.
- **יעקב אצל לבן:** יעקב מספר ללבן "את כל הדברים האלה" (כולל מעשה הרמאות עם עשו) - מידע שלבן ינצל נגדו בהמשך. אחרי חודש ימים של עבודה בחינם, יעקב מבקש לעבוד 7 שנים תמורת רחל.
- **הדרגתיות בדרישה של יעקב:** "ברחל בתך הקטנה" - שלוש הדגשות מיותרות לכאורה, אך יעקב חושד שלבן ירמה אותו ולכן מפרט במדויק את מי הוא רוצה. הוא מכיר רמאות מהמשפחה שלו.
- **רמאות לבן:** לבן מחליף את רחל בלאה בחסות החשיכה. עונש מידה כנגד מידה: יעקב רימה את אביו העיוור, ועכשיו הוא "עיוור" בחושך הלילה. לבן אומר "לא ייעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה" - רמז ישיר לעקיפת עשו הבכור.
- **שמות בני לאה:** ראובן ("ראה ה' בעוניי"), שמעון ("שמע ה' כי שנאנו אנוכי"), לוי ("הפעם ילווה אישי אליי"), יהודה ("הפעם אודה את ה'"). שלושת הראשונים משקפים תקווה שיעקב יאהב אותה; ביהודה היא מתייאשת מאהבת יעקב ומודה לאלוהים.
- **פירוש הרמב"ן:** לאה רמתה את יעקב כי התחזתה לרחל כל הלילה ולא רמזה לו. אלוהים ריחם עליה כי כוונתה הייתה "להינשא אל צדיק". המורה ציינה שזה בעייתי כי יעקב לא בהכרח צדיק, אך במסורת הוא אחד משלושת האבות.

- פרקים שנלמדו: בראשית כ"ח (חלום יעקב - חזרה) ובראשית כ"ט (פגישת רחל, נישואי יעקב, לידת בני לאה). השיעור הבא יעבור ליוסף (בראשית ל"ז).

רשימת מילים

- מילה: רובצים
- תרגום: שוכבים (כמו כלב ששוכב על הרצפה)
- פרק ופסוק: בראשית כ"ט:ב'
- הקשר: שלושה עדרי צאן רובצים ליד הבאר, ממתינים לשתיית מים
- מילה: ויפגע במקום
- תרגום: הגיע למקום / נתקל במקום
- פרק ופסוק: בראשית כ"ח:י"א
- הקשר: יעקב מגיע למקום מסוים (ה' הידיעה) שבו יחלום את חלומו
- מילה: וגללו את האבן
- תרגום: הזיזו / גלגלו את האבן
- פרק ופסוק: בראשית כ"ט:ג'
- הקשר: הרועים צריכים להתאסף יחד כדי לגלול את האבן הגדולה מעל פי הבאר
- מילה: ויגל את האבן
- תרגום: הזיז / גלגל את האבן (לבד)
- פרק ופסוק: בראשית כ"ט:י'
- הקשר: יעקב מזיז לבד את האבן הכבדה מרוב התרגשות כשרואה את רחל
- מילה: וישק
- תרגום: (1) השקה (נתן לשתות); (2) נישק
- פרק ופסוק: בראשית כ"ט:י'-י"א
- הקשר: יעקב משקה את הצאן (וישק את צאן), ואחר כך מנשק את רחל (וישק יעקב לרחל)
- מילה: וישא את קולו ויברך

- **תרגום:** בכה בקול רם
 - **פרק ופסוק:** בראשית כ"ט:י"א
 - **הקשר:** יעקב בוכה מהתרגשות אחרי שפוגש את רחל ומנשק אותה
-

- **מילה:** ימים אחדים
 - **תרגום:** ימים ספורים / מעט ימים
 - **פרק ופסוק:** בראשית כ"ט:כ' (ובהשוואה לבראשית כ"ז:מ"ד)
 - **הקשר:** ביטוי אירוני - שבע שנות עבודה נראו ליעקב כימים אחדים מרוב אהבתו לרחל. אותו ביטוי משמש בפרק כ"ז כשרבקה שולחת את יעקב "לימים אחדים" - שהפכו לעשרים שנה
-

- **מילה:** הבה את אשתי כי מלאו ימיי
 - **תרגום:** תביא/תן לי את אשתי כי נגמרו שבע השנים
 - **פרק ופסוק:** בראשית כ"ט:כ"א
 - **הקשר:** יעקב דורש מלבן את רחל אחרי שסיים שבע שנות עבודה
-

- **מילה:** ואבואה אליה
 - **תרגום:** אתחתן איתה / אשכב איתה (ביטוי ליחסי אישות)
 - **פרק ופסוק:** בראשית כ"ט:כ"א
 - **הקשר:** יעקב דורש מלבן לממש את הנישואין עם רחל
-

- **מילה:** שנואה
 - **תרגום:** לא אהובה / מוזנחת
 - **פרק ופסוק:** בראשית כ"ט:ל"א
 - **הקשר:** לאה היא האישה הלא-אהובה של יעקב, ואלוהים רואה את סבלה ופותח את רחמה
-

- **מילה:** ויפתח את רחמה
 - **תרגום:** אפשר לה ללדת / נתן לה פוריות
 - **פרק ופסוק:** בראשית כ"ט:ל"א
 - **הקשר:** אלוהים רואה שלאה שנואה ונותן לה יתרון - יכולת ללדת, בעוד רחל נשארת עקרה
-

- **מילה:** עיני לאה רכות

• **תרגום:** ללאה היו עיניים רכות/עדינות (בניגוד ליופי של רחל)

• **פרק ופסוק:** בראשית כ"ט:י"ז

• **הקשר:** תיאור חיצוני של לאה בהשוואה לרחל שהייתה "יפת תואר ויפת מראה". הביטוי מרמז שלאה לא הייתה יפה כמו אחותה

• **מילה:** יפת תואר ויפת מראה

• **תרגום:** יפה מאוד - יפה בגוף ויפה בפנים

• **פרק ופסוק:** בראשית כ"ט:י"ז

• **הקשר:** תיאור יופיה של רחל - כפל ביטוי המדגיש יופי יוצא דופן

• **מילה:** מלא שבוע זאת

• **תרגום:** השלם את השבוע (שבעת ימי המשתה/שבע ברכות) עם לאה

• **פרק ופסוק:** בראשית כ"ט:כ"ז

• **הקשר:** לבן אומר ליעקב לסיים שבוע של חגיגות עם לאה, ואז יקבל גם את רחל. "שבוע" ולא "שבע שנים"

• **מילה:** ותעמוד מלדת

• **תרגום:** הפסיקה ללדת

• **פרק ופסוק:** בראשית כ"ט:ל"ה

• **הקשר:** לאחר ארבעה בנים, לאה מפסיקה ללדת - חוזרת להיות עקרה

• **מילה:** חלומות שווא ידברו

• **תרגום:** חלומות הם שקר / לא אמיתיים

• **פרק ופסוק:** זכריה י"ב'

• **הקשר:** ציטוט שמסביר למה יעקב עשה נדר למרות שאלוהים כבר הבטיח לו בחלום - חלום אינו בהכרח אמיתי

• **מילה:** וישב עמו חודש ימים

• **תרגום:** גר/התארח אצלו חודש ימים (ועבד בפועל)

• **פרק ופסוק:** בראשית כ"ט:י"ד

• **הקשר:** יעקב נשאר אצל לבן חודש ועובד בחינם, לפני שלבן מציע לו שכר

נקודות חשובות למבחן

שאלות על חלום יעקב (בראשית כ"ח)

- ⚠ **טכניקת מענה:** כדי לזהות את חששות יעקב, יש לקרוא את **החלום** (פס' י"ב-ט"ו) ואת **הנדר** (פס' כ'-כ"ב). מהחלום גוזרים את החששות: מה שאלוהים מבטיח = ממה יעקב פחד.
- ⚠ **שני החששות העיקריים:** (1) שלא יחזור בשלום לביתו (ציטוט: "ושמרני בדרך הזה אשר אנוכי הולך"), (2) שלא יהיה לו מה לאכול וללבוש (ציטוט: "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש" - פס' כ':א').
- ⚠ **כשיש שני סעיפים בשאלה - חובה לקרוא את שניהם לפני שעונים.** התשובה לסעיף הראשון נגזרת מהשני.

מילה מנחה ורש"י

- ⚠ **"המקום"** היא מילה מנחה - מופיעה שלוש פעמים בפסוק כ"ח:י"א.
- ⚠ **רש"י:** המקום = הר המוריה, על בסיס השוואה לשונית לבראשית כ"ב:ד'. הרעיון: בעתיד ייבנה שם בית המקדש, ולכן יעקב קורא לו "בית האלוהים" ו"שער השמיים".
- ⚠ **הבעיה עם רש"י:** בפרק כתוב שיעקב קורא למקום "בית אל" - לא הר המוריה. בנוסף, יעקב בדרך לחרן, לא באזור ירושלים.
- ⚠ **נקודה למבחן:** גם אם לא מבינים שאלה לגמרי - לכתוב מה שכן מבינים כדי לקבל ניקוד חלקי.

תמיהה בנדר יעקב (סעיף ג')

- ⚠ **התמיהה:** איך יעקב מתנה תנאים עם אלוהים ("אם יהיה אלוהים עמדי...") כשאלוהים כבר הבטיח לו הכל בחלום?
- ⚠ **התשובה:** לפי זכריה י"ב: - "חלומות שווא ידברו" - חלום אינו בהכרח אמיתי, ולכן יעקב רצה הבטחה מוחשית.

בראשית כ"ט - נקודות מרכזיות

- ⚠ **סצנת הבאר:** האבן הגדולה דורשת כוח של כמה רועים. הבאר היא מקום מפגש חשוב (כמו "פאב תנ"כי"). שאלה אפשרית בבגרות: למה יש אבן גדולה על הבאר? (למנוע לכלוך, נפילה, גניבת מים).
- ⚠ **הדיאלוג עם הרועים:** שימו לב להבדל בין חיבתו של יעקב ("אחי") לפורמליות הרועים ("מחרן אנחנו", "ידענו") - רתיעה מזר.
- ⚠ **ריבוי פעולות = התרגשות:** ויגש, ויגל, וישק (את הצאן), וישק (לרחל), וישא קולו ויבך - כל אלה מעידים על התרגשות יתרה.

הדרגתיות בדרישת יעקב

- ⚠ **"ברחל בתך הקטנה"** - שלוש הדגשות: (1) ברחל, (2) בתך, (3) הקטנה. יעקב מפרט כדי למנוע רמאות מצד לבן. זו הדרגתיות (דומה ל"בנך את יחידך אשר אהבת" בעקדה).
- ⚠ **למה יעקב חושד בלבן?** הוא גר איתו חודש, הוריו סיפרו לו, ואמו רבקה עצמה ידועה בערמומיות.

רמאות לבן ומידה כנגד מידה

- ⚠ **לבן לא חוזר על שם הכלה בתשובתו** ("טוב תתי אותה לך") - לא אומר "רחל" ולא מפרט איזו בת. כבר כאן יש רמז לרמאות.
- ⚠ **מידה כנגד מידה:** יעקב רימה את אביו העיוור בחושך -> לבן רימה את יעקב בחושך הלילה. יעקב עקף את הבכור -> לבן אומר "לא ייעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה".
- ⚠ **"מלא שבוע זאת" = שבוע (7 ימים), לא 7 שנים.** יעקב קיבל את רחל אחרי שבוע, אבל עבד עוד 7 שנים כתשלום.

שמות בני לאה - חובה לדעת

- ⚠ **ראובן** - "ראה ה' בעוניי" - תקווה שיעקב יאהב אותה בזכות הבן
- ⚠ **שמעון** - "שמע ה' כי שנאה אנוכי" - אלוהים שמע את סבלה
- ⚠ **לוי** - "הפעם יילווה אישי אליי" - אחרי שלושה בנים, בטוח שיעקב יתקרב
- ⚠ **יהודה** - "הפעם אודה את ה'" - **שינוי!** לא מזכירה את יעקב, התייאשה מאהבתו, מודה לאלוהים
- ⚠ **נקודת מפתח:** שלושת הראשונים = תקווה לאהבת יעקב; הרביעי = הודיה לאלוהים בלבד. זה ההבדל שצריך להסביר בבחינה.

פירוש הרמב"ן על לאה

- ⚠ לאה רמתה את יעקב כי **התחזתה לרחל כל הלילה** ולא רמזה לו שהיא לאה
- ⚠ אלוהים ריחם עליה כי כוונתה הייתה **"להינשא אל צדיק"**
- ⚠ **בעייתיות הפירוש:** יעקב לא בהכרח צדיק (רמאי), אך הרמב"ן מתייחס אליו כאחד מ-3 האבות

אירוניה - "ימים אחדים"

- ⚠ הביטוי "ימים אחדים" מופיע גם בפרק כ"ז (רבקה שולחת את יעקב) וגם בפרק כ"ט (שבע שנות עבודה). זוהי **אירוניה**: רבקה חשבה שזה יהיה זמן קצר, אך בפועל יעקב לא חזר 20 שנה, והיא מתה לפני שובו.

⚠ בשאלות ארוכות עם שני סעיפים - לקרוא את שניהם לפני שמתחילים לענות

⚠ גם אם לא מבינים שאלה במלואה - לכתוב מה שכן מבינים (ניקוד חלקי)

⚠ תמיד לצטט פסוקים ולציין מספר פסוק

⚠ השיעור הבא: קפיצה מפרק כ"ט לפרק ל"ז - סיפורי יוסף